

RECURSOS LINGÜÍSTICS EN EL MÓN DE LA PILOTA

Sebastià Giner Muñoz

GUIÓ DEL TREBALL

1. Introducció
2. Metodologia
3. Aplicació al corpus lèxic recollit
 - 3.1. Lèxic i fràsic del llenguatge general al món de la pilota
 - 3.1.1. Lèxic
 - 3.1.2. Fràsic
 - 3.2. Lèxic i fràsic del món de la pilota al llenguatge general
 - 3.2.1. Lèxic
 - 3.2.2. Fràsic
4. Conclusions
5. Bibliografia

1. Introducció

La finalitat i l'interés d'aquest treball és, per una part, la necessitat de recuperar i fer servir tot el corpus que del món de la pilota ha estat utilitzat durant molt de temps i que cada vegada se sent menys fora de l'àmbit esportiu. Per l'altra banda, és el meu interès actualitzar el corpus de vocabulari i unitats fràsiques que han nascut de l'esport de la pilota valenciana i s'empren dins del món de la pilota o han passat a formar part de la llengua general.

2. Metodologia

Per poder preparar i organitzar aquest treball, he seguit el mètode científic propi dels treballs universitaris. És per això que m'he basat en l'observació i recollida de les dades a comparar i estudiar. He buscat en diferents fonts documentals: Material aconseguit mitjançant l'entrevista personal, material aconseguit en publicacions consultades i, per últim, els coneixements personals. A partir d'ací, he comparat la documentació recollida amb les opinions de diferents autors sobre el tema i la comparació amb els diferents elements teòrics treballats al llarg del curs i referits al tema en qüestió. Per últim, he organitzat una classificació de totes aquestes dades i he elaborat unes conclusions sobre els termes recollides, en especial, sobre aquells que he cregut més significatius.

3. Aplicació al corpus lèxic recollit

He aconseguit un corpus lèxic molt gran, és per això que posaré el lèxic i fràsic que més m'ha cridat l'atenció i que crec que és representatiu dels diferents apartats en què he distribuït el treball.

Dins de tot el material recollit he fet la següent classificació per tal d'analitzar-la: lèxic i fràsic general que ha passat al món de la pilota i lèxic i fràsic del món de la pilota que ha passat a la llengua general. Cada apartat l'he dividit en dos subapartats, un referit al lèxic i l'altre referit al fràsic.

Cal observar que la majoria del lèxic recollit ha passat de la llengua general al món de la pilota i en el fràsic ha estat a l'inrevés, ha anat del món de la pilota a la llengua general.

Per últim, cal remarcar que hi ha mots que ha estat molt fàcil classificar-los, per contra, de vegades no ha estat fàcil esbrinar l'origen d'alguns mots i els he col·locat en un dels dos grups en funció dels meus coneixements i investigacions.

3.1.Lèxic i fràsic del llenguatge general al món de la pilota

És molt el lèxic i fràsic que he trobat, per això ací he analitzat les paraules i expressions més representatives de l'esport. Cal fer palés que l'únic diccionari on apareixen tots els mots analitzats excepte pou, és el DNV que s'ha publicat el dia 5 de febrer de 2014.

3.1.1. Lèxic

Arruixar: Segons el DIEC2 significa allunyar l'aviram. L'altra accepció que té és de llançar un líquid de manera que caiga dividit en gotes. Aquest mot, segons Coromines, és una derivació de ruixar. Passa a formar part de l'àmbit de la pilota amb el significat de fer recular els contrincants a força de colps (de pilota) llargs i violents (forts). També cal afegir el sentit de traure (iniciar el quinze) de vall segons diu Garcia i Frasquet en el seu llibre *Vocabulari, El joc de pilota*. El canvi semàntic es produeix per una metàfora d'imatge, el líquid que s'escampa s'identifica amb el llançament continu de pilotes que no són tornades.

Càtedra: El significat denotatiu que apareix a tots els diccionaris consultats és: "Seti oficial o soli, d'un bisbe, d'un professor, d'una alta autoritat o plaça de professor de categoria superior". No apareix cap accepció en cap diccionari consultat referida al món de la pilota. No obstant això, el terme és emprat habitualment entre els seguidors del món de la pilota com a públic entés. És tradició que les persones més seguidores i enteses de l'esport segueixen sempre a la llotja, espai privilegiat dins del trinquet per veure la partida. Per tant, ens trobem davant d'un canvi semàntic provocat per el canvi de domini cognitiu (metàfora conceptual). El lloc que ocupen les persones enteses en una matèria es concreta en el món de la pilota en el lloc que ocupen dins del trinquet les persones que més saben de l'esport.

Cavallers: És un mot polisèmic, però l'accepció més repetida en tots els diccionaris consultats és: " persona que va a cavall". Encara que també apareix aquest altre: " terme de cortesia equivalent a senyor". Aquest terme fa un canvi semàntic en utilitzar-se dins del món de la pilota i agafa el sentit de demanar l'atenció del públic per part del marxador o algun jugador, o inclús d'algun espectador. L'ús més habitual és el de demanar l'atenció del públic per dir alguna cosa. El motiu és el fet que, en general, el públic era masculí fins a ben entrat el segle XX, les dones no hi assistien a cap partida i fins i tot ho tenien prohibit. Aquest terme encara s'empra avui per part del marxador o d'algun jugador quan volen demanar l'opinió del públic respecte d'alguna qüestió referida a l'esdevenir de la partida. En tots els manuals de pilota consultats recullen el mateix significat: "tractament que encapçala qualsevol parlament adreçat al públic en general o a alguna persona en particular dins d'una partida de pilota". Cal dir que aquest mot, en aquesta accepció ha ultrapassat el món de la pilota i ha arribat a la

llengua general, si més no, jo l'he sentit a dir per les comarques meridionals del País Valencià entre persones aficionades a l'esport quan parlen en àmbits diferents del món de la pilota.

L'expressió és una fórmula d'inserció ja que no té autonomia textual, la seua funció és subalterna i cohesiva i apareix sempre a l'inici d'un parlament.

Escopir: No apareix a tots els manuals de pilota consultats, tot i que és un mot molt emprat quan es parla de la rapidesa de la pilota o duresa del terreny de joc. De tots els diccionaris consultats, únicament apareix al DCVB i en un exemple quan parla de l'accepció connotativa de repel·lir: "Quan la pilota arriba a la paret, la paret l'escup". És evident el canvi semàntic causat pel canvi de domini cognitiu. És una metàfora d'imatge. El moviment que fan les gotes de saliva quan xoquen contra terra o algun obstacle, és el mateix que el que fa la pilota quan toca paret o colpeja a terra.

Ferir: El mot és polisèmic. Antigament, tenia l'accepció, perduda en l'actualitat, de escometre, envestir, llançar-se contra algú. Apareix al DCVB, però no apareix al DIEC2, ni a l'Enciclopèdia Catalana. El sentit que té en pilota valenciana és d'iniciar, començar el joc tirant la pilota dins d'un rectangle que es diu dau. Aquest llançament es fa de la forma més difícil possible per tal que el contrari no la puga tornar. Aquesta particularitat és el significat que relaciona la paraula ferir amb el sentit antic d'escometre. L'únic lloc on l'he trobat el mot és al DECLC de Coromines i no ho explica completament. No obstant, on sí que apareix és als diferents vocabularis i manuals de pilota consultats. En tots apareix la mateixa definició: " posar la pilota en joc en les modalitats de carrer on no es trau o al trinquet amb escala i corda, impulsant-la amb destresa i no amb força i sempre amb l'obligació de col·locar-la dins del dau". El paral·lelisme entre escometre o envestir de l'accepció general i l'inici d'un quinze amb aquest moviment és evident. Podem parlar del pas d'un domini cognitiu a un altre. És a dir ens trobem davant d'una metàfora.

Galotxa: Segons Coromines és un manlleu de l'occità, també comenta que el sentit que té en la variant valenciana de perxa, té molta relació amb el castellà i aragonés de banderilla. Però no fa cap relació amb la pilota valenciana. En el mateix sentit apareix al DCVB. Tampoc apareix al diccionari de l'Enciclopèdia Catalana ni al multilingüe GREC.CAT. No obstant això, sí que apareix al DIEC2 fent referència específica a la modalitat de pilota valenciana. També apareix en tots els manuals sobre pilota que he consultat.

En aquest cas, ens trobem davant d'un mot que amplia el seu camp cognitiu. Passa de denominar una fletxa petita feta d'un bastoner punxegut que s'emprava per jugar a llançar-la, a ser la branqueta que s'ha de salvar en iniciar el joc i després, passa

a denominar la modalitat de pilota valenciana que tothom coneix. Evidentment, respon a una necessitat expressiva motivada, en aquest cas, per la invenció d'un joc.

Manró/mandró: D'etimologia incerta, la primera forma només apareix al DCVB amb el significat de rosegó de pa, crostó i al diccionari de Coromines en el mateix sentit. No obstant això, sí que apareix la segona forma en tots els diccionaris consultats amb el significat de fona. Coromines diu que no és exactament una fona sinó que és una eina més gran que tenia cavitats on s'hi allotjaven pedres, probablement a aqueixa cavitat es devia dir fona i a l'instrument mandró. El moviment circular que feia el mandró és el moviment del qual apareix el significat en la pilota valenciana. En pilota el nom manró és un colp que es pega a la pilota, en el qual el braç descriu un semicercle horitzontal abans de colpejar-la. Això és el mateix que es fa quan es llança una fona. Per analogia, el significat de mandró passa a ser un colp de la pilota valenciana. És a dir, passem d'un domini cognitiu a un altre i es produeix un canvi semàntic. Cal remarcar la pèrdua de la -d- en el mot que es refereix al colp de pilota valenciana.

Marxar/marxador: Agafat del francès i aquest del fràncic (*MARKÓN*, deixar una petjada) el significat és posar una marxa, assenyalar, segons Coromines. I és així com s'usa en el món de la pilota, encara que també ha agafat altres accepcions. Marxar ha ampliat i canviat el seu significat al llarg de la història però ha mantingut el significat etimològic en el món de la pilota valenciana. Cosa que també fa referència Coromines en el seu Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana. En la resta de diccionaris consultats no hi apareix l'accepció així com s'empra en la pilota. Únicament, el DCVB apareix l'accepció d'assenyalar les marxades en el joc de la pilota. Actualment, el mot marxar fa referència a assenyalar les marxades, gestionar les travesses i dur la puntuació particular i general de la partida. Respecte a la paraula marxador no hi ha cap diccionari que faça esment a la pilota valenciana. Sí que la podem trobar però, en tots els manuals consultats que parlen de pilota.

El mot és un exemple de canvi semàntic produït per les noves modes socials de l'època. Segons Coromines és un castellanisme inexcusable. Veritat és que comença a ampliar el seu significat en el món militar on indica el moviment que marquen les hostes militars en desfilars o desplaçar-se, ara bé, actualment, el sentit més general que té és el d'anar-se'n. Cosa que no té res a veure amb el seu significat etimològic que sí que té en el món de la pilota

Padrí: Tot i que la paraula apareix en tots els diccionaris consultats i que té l'accepció de protecció d'una persona, cap diccionari fa referència al sentit específic que té en el món de la pilota. Ací el significat és: "persona que protegeix un jugador i que el recolzarà amb postures fortes en les partides de compromís i especialment en els desafius" segons apareix en tots els llibres de pilota on apareix.

Podem explicar aquesta accepció a partir de la metàfora conceptual que es produeix. El significat general de protecció que té el mot, passa al món de la pilota amb el mateix sentit a una persona que recolza un jugador i que li augmenta la fama i la categoria a través de les travesses que aposta al seu costat. Normalment, solen ser molts diners, i part dels possibles guanys, el padrí li'ls dóna al jugador. No es tracta només de la fama i categoria que puga donar el padrí, és una font d'ingressos molt important per als jugadors. Tant és així, que moltes vegades, es diu d'un jugador que "no li tira" (juga tot el que pot) perquè no ha vingut el seu padrí. Com no hi ha moltes apostes al seu favor, no juga tot el que pot.

Passa: Segons Coromines, ja és usat en llatí arcaic i com a terme militar en sentit de distància, encara que també s'usava el terme pas. Altrament, en la llengua moderna s'ha especialitzat el terme passa per a comptar distàncies i pas per a indicar el moviment de cada un dels peus. No obstant això, no apareix cap referència a la pilota valenciana. En la resta de diccionaris consultats tampoc apareix cap esment del significat referit al món de la pilota valenciana. Únicament, el diccionari de l'Enciclopèdia Catalana té una accepció referida a l'esport de bàsquet però no de pilota. És un tan estrany que no hi haja cap referència, ja que és la unitat de mesura tradicional en la modalitat de llargues que és la més antiga que existeix i que encara ara s'hi utilitza.

Pou: No apareix a cap diccionari consultat, però sí que apareix en tots els manuals sobre pilota. El seu significat en el món de la pilota és la part del rest en els trinquets d'on és molt fàcil fer quinze des del dau (part contrària). El canvi semàntic és causat per una metàfora d'imatge. A partir del concepte concret de sot, clot o excavació del subsòl arribem al sentit que té la part de rest d'un triquet d'on és molt difícil restar una pilota i fer-la bona (és a dir, continuar la jugada i no perdre el quinze). Passem de la profunditat del pou a la "profunditat" del punt del triquet d'on és molt difícil guanyar el quinze perquè la part del dau dóna més facilitats per a aconseguir el quinze. Cal afegir, que aquest concepte, en el cas del triquet de Pelaio, també és conegut perquè la part del rest té poca claror, és molt fosca, cosa que fa més difícil colpejar la pilota per part del jugador del rest. Dins d'un pou també hi ha poca claror.

3.1.2. Fràsic

Anar com una bala/Anar com una fona: El significat de les dues expressions tenen en comú la velocitat i violència que du la pilota en eixir de la mà del jugador, cosa que farà segurament que guanye el quinze. Des d'un punt de vista lingüístic, tenim dues comparacions, posa en el mateix nivell la velocitat de la pilota amb la de la bala o fona que tothom sap que és una velocitat molt alta i que pot provocar molt de mal al contrari.

Cantar la partida: El significat denotatiu de cantar segons el DIEC2 és: “produir sons musicals per mitjà de la veu”. En la resta de diccionaris consultat apareix també el mateix significat. No hi ha cap referència al món de la pilota. Únicament, trobem una accepció que diu: “Dir una cosa en veu alta perquè ho senti un conjunt de persones. Especialment, manifestar els preus de coses a subhastar o a vendre, els punts que té un jugador de cartes, etc”, encara que no tots els diccionaris la tenen, per exemple el GREC.CAT. Aquesta accepció és la que pot haver traspassat de la llengua general al món de la pilota en el sentit que s’hi coneix. En el joc de pilota hi ha una persona que diu en veu alta el resultat de cada quinze que s’hi juga. Per una part, fer-ho en veu alta i, per una altra, donar-li una entonació característica, ha fet que aquesta acció haja esdevingut “cantar la partida”. Per tant, ens trobaríem davant d’una unitat fràsica del tipus col·locació.

Casar les travesses: El significat denotatiu de casar és unir-se en matrimoni segons el DIEC2 i altres diccionaris. Aquest significat ha passat al món de la pilota com el fet d’apostar o travessar diners en una partida. Hi ha una persona que coordina aquestes apostes: quan algú li demana que vol apostar per un equip, aquesta persona (marxador) busca una altra persona que vulga apostar la mateixa quantitat de diners per l’equip contrari. De manera que al final de la partida se’n duu els diners el que ha apostat a l’equip guanyador, el marxador per fer el treball de “casar (lligar)” l’aposta, es queda un percentatge que sol variar entre un 10 i 15 %. Cal afegir que relacionat amb aquest mot hi ha el mot “descasar”. El significat és el mateix però a la inversa. És a dir una persona que haja casat una aposta per un equip, comprova o preveu que no guanyarà i intenta apostar a l’altre equip els mateixos diners per tal de no perdre el que s’hi havia jugat prèviament. Únicament, perdrà els diners que es queda el marxador, però ja és una pèrdua mínima assumida per tothom. Cal tenir en compte que les apostes són la majoria de les vegades d’una quantitat bastant elevada. El canvi semàntic també és degut a una relació metafòrica conceptual. L’expressió és correspon a una unitat fràsica del tipus col·locació “casar apostes” o “casar les travesses”.

Tallar corda: Aquesta unitat fràsica té diferents variants com són: “blanquejar corda”, “buscar corda” o “cremar corda”. La corda és la línia divisòria de la pista de joc en algunes modalitats de pilota valenciana per dalt de la qual s’ha de passar la pilota perquè siga considerada bona (viva, en joc). El fet que si la pilota va molt ajustada a la corda, siga més difícil de tornar, i per tant, qui la tira te moltes possibilitats de guanyar el quinze, fa que es diga aquesta expressió, ja que la pilota botarà molt poc i serà molt difícil de tornar. Des d’un punt de vista lingüístic, aquesta unitat fràsica és una col·locació ja que és una expressió formada per dues unitats lèxiques, de base verbal i significat composicional. Al mateix temps també hi ha una metàfora perquè el sentit de tallar no és denotatiu, sinó que és compara el moviment de tallar una cosa amb el moviment que fa la pilota al passar per damunt de la corda.

Ser un pou: Com ja hem explicat més amunt, el significat connotatiu de pou dins del món de la pilota és el del lloc d'on és molt difícil que "isca" una pilota, és a dir, que es pugui jugar. Aquesta accepció ha passat del lloc a la persona que sempre erra les pilotes, i per tant, el lloc (persona) que quan s'hi tira, ja és quasi segur que es guanyarà el quinze. L'expressió és una col·locació de base verbal. Està formada per dues unitats lèxiques i el seu significat és composicional. Al temps que hi ha una metàfora conceptual, en un pou tot el que hi entra és difícil que n'isca, una persona que és un pou, és una persona que no torna cap pilota bona de les que li van.

3.2. Lèxic i fràsic del món de la pilota al llenguatge general

3.2.1. Lèxic

Ferir/Feridor: No he trobat cap document escrit, però sí que puc dir que he sentit usar aquests mots en converses no relacionades amb l'esport en el mateix sentit que té dins de les regles de la pilota. Veritat és que el seu ús sempre l'he sentit en persones que coneixen l'esport. A partir del significat que té al món de la pilota: "Persona que escometa el quinze en una partida d'algunes modalitats de pilota valenciana", se sent: "fereix tu" en el sentit de "comença tu a fer una faena o alguna altra cosa". Per tant, de seguir aquest procés, és produiria un canvi semàntic provocat per una metàfora conceptual: identificar l'inici del joc en l'inici d'una faena o fer una cosa.

Traure En el mateix sentit que he escrit sobre ferir, puc parlar d'aquest mot. El seu significat dins del món de la pilota és el d'iniciar un quinze en algunes modalitats de pilota valenciana. Si traslladem el seu significat al llenguatge general, tenim que hi ha un canvi semàntic provocat per una metàfora, el significat que resulta és el d'iniciar una acció, faena o qualsevol altra cosa

Volea (Bolera): Encara que té més variants: voleia o el derivats, voleiar o boleiar. Segons el DIEC2 "en certs esports de pilota, colp que el jugador dona amb la mà... sense esperar que toque a terra". El DCVB no té cap significat referit a la pilota per a bolera però sí que el té per a volea. Segons Coromines, pot ser un gal·licisme incorporat a l'esport. Cal dir que la pilota valenciana la van estendre els romans per tot Europa i fou a França en l'edat mitjana on aconseguí un gran auge. D'ací es va fer famosa entre l'aristocràcia de la resta de regnes europeus. El terme bolera, només és viu per la part meridional del territori. La forma més usada és volea. Com ja he comentat, Coromines diu que aquest terme pertany des d'un principi al món esportiu. És per això que el seu ús ha estat incorporat a la llengua general, el significat que té és de: "Colp violent donat amb la mà a alguna cosa".

Trinquet: Mot que és un manlleu del francès segons diu Coromines. Apareix documentada primer la forma triquet. Té dues accepcions des de ben antic: la primera en el món naval i la segona, l'esportiva. En el món de la pilota, antigament feia referència a la pala de joc, i posteriorment, al lloc on es juga a pilota. L'accepció referida al joc de pilota es troba documentada al S. XIV a França. Com que es troba en textos al nord-est de França, Coromines creu que es probable que tinga origen germànic. Actualment, el significat és del recinte on es juga a la modalitat d'escala i corda de pilota valenciana. A més a més, els nous recintes esportius per jugar a galotxa, també estan agafant aquest terme.

3.2.2. Fràsic

Anar afaitant cares/Anar menjant calç / A rinxo de corda i mala de tornar: Totes són unitats fràsiques que tenen un significat molt paregut, encara que presenten algun matís que les diferencia. El significat de les diferents expressions tenen en comú la velocitat i violència que du la pilota en eixir de la mà del jugador, cosa que farà segurament que guanye el quinze. En els dos primers casos la pilota va pels laterals del trinquet, la part del públic o la part de la muralla; en l'altre cas la pilota va pel mig del trinquet fregant la corda. La intenció en ambdós casos és que vaja molt ràpida i li siga molt difícil al contrari col·locar-s'hi bé per poder tornar-la.

Des d'un punt de vista lingüístic, les dues primeres són col·locacions i és el resultat d'una metonímia. En el primer cas, les cares es refereix a les persones assegudes a l'escala i en el segon cas, la calç es refereix a la paret del trinquet, és sabut per tothom que s'usava calç per pintar el trinquet. També tenim una personificació ja que li dóna a la pilota la facultat de menjar. En "a rinxo de corda i mala de tornar", és una parèmia, ja que té autonomia textual. En el moment en què passen a formar part del llenguatge general agafen un sentit figurat, és a dir passen de domini cognitiu. El significat que agafen és el d'argument contundent i impossible de rebatre "Aqueixa ha anat a rinxo de corda i mala de tornar" o "aqueixa ha anat afaitant cares". Quan un li contesta a un altre o altres amb un argument que els deixa bocabadats i sense saber que respondre. Cal afegir que rinxo apareix al DCVB i DNV però no apareix al DIEC2 ni al diccionari de l'Enciclopèdia Catalana.

Conéixer les lloses del trinquet: Dins del món de la pilota, el seu significat és el de definir a un jugador que té molta experiència, i normalment, sap jugar molt. És una altra expressió que ha passat a la llengua general per definir a aquella persona que té molta experiència en una cosa. No l'he trobada en cap diccionari consultat, però sí en obres sobre pilota.

Des d'un punt de vista lingüístic, hi ha una relació de contigüitat entre les lloses del trinquet i les hores que un jugador hi pot passar, estem davant d'una metonímia.

Aquesta circumstància, en general, va directament proporcional a l'experiència i coneixement del trinquet i de l'esport. L'experiència i la saviesa és el que es vol ressaltar quan es parla en un domini cognitiu diferent del de la pilota. Per tant, es pot dir, en una situació comunicativa fora de l'àmbit de la pilota que una persona que té molta experiència és una persona que coneix les lloses del trinquet. Aquesta unitat fràsica és una parèmia.

El que erra la boqueta, paga la butxaqueta: Aquesta expressió s'usa per a recordar-li a un jugador o membre del públic que ha perdut l'aposta o la partida. Si t'equivoques quan decideixes apostar per un equip després has de pagar, o si t'equivoques quan organitzes la partida, després perdràs i pagaràs si t'hi has jugat diners. Només l'he trobada en obres de pilota, però l'he sentida molt, si més no, entre la gent major aficionada a la pilota.

Aquesta unitat fràsica té autonomia textual i significat referencial, és per tant, una parèmia del tipus sentència. El canvi semàntic ve motivat per la necessitat de recordar a algú l'obligatorietat de pagar el deute pendent o emfasitzar que el contrari s'ha equivocat. L'associació que es produeix entre una part de la persona i la persona i del lloc on es desen el diners i els diners, s'arriba al significat de quan una persona perd una aposta, l'ha de pagar. És un canvi semàntic provocat per una metonímia.

Home net, home quiet: fa referència a la persona que s'ha gastat tots els diners en apostes i deixa d'anar a veure partides o deixa d'apostar per no poder fer-ho. Només l'he trobada en llibres sobre pilota i a nivell oral.

Ens trobem davant d'una sentència que recorda la necessitat de tenir diners per poder apostar, al temps que remarca aquesta "qualitat" en una persona que aposta molt sovint i s'ha quedat sense diners. Aquest significat ha passat a formar part de la llengua general en el mateix sentit fent referència a una persona que li agrada molt jugar-se diners en qualsevol tipus de joc i sovint es queda sense diners.

Les partides es guanyen quan s'arreglen: El significat que té fa referència a organitzar bé els equips que s'enfronten per poder guanyar. Tradicionalment, i abans d'aparèixer les competicions, les partides s'organitzaven entre els jugadors i els amos dels trinquets; es parlava dels integrants de cada equip i, fins i tot, les condicions que regirien la partida. Aquest moment era crucial, ja que qui aconseguia confeccionar un bon equip i que l'altre l'acceptara, tenia la partida quasi guanyada. En general, quan cal tancar un negoci o qualsevol altre tema, és important argumentar i convèncer l'altre. És en aquesta situació quan s'usa la unitat fràsica, "les partides es guanyen quan s'arreglen", ja que després, tot el que passe serà conseqüència del que s'ha acordat prèviament.

Des d'un punt de vista lingüístic estem davant d'una parèmia, és una expressió autònoma i té significat referencial; concretament és un aforisme, ja que es una expressió enginyosa, d'índole filosòfica que no cal argumentar. El canvi semàntic el podem explicar des de la metàfora conceptual. A partir de la negociació d'un terme concret com és una partida de pilota, parlem de qualsevol negociació en sentit abstracte i les conseqüències que se'n podem derivar.

4. Conclusions: valoració del treball, significats nous

Una de les primeres conclusions a què podem arribar és l'estreta relació que hi ha entre la llengua i la pilota valenciana. És lògic si tenim en compte que la pilota ha estat durant segles la primera manifestació esportiva i cultural dels valencians i s'ha convertit en una senya d'identitat. No hi havia cap manifestació festiva que no hi haguera una partida o partides de pilota, es cobrava per entrar a veure-les, i això que es feien al carrer. I el dia a dia es manifestava en els trinquets i les partides entre aficionats després del treball i en moments de lleure. No debades, és una de les poques manifestacions culturals que ha mantingut el valencià com a referent lingüístic fins a l'actualitat. És per això, que el corpus és tan llarg i hi ha tantes transferències de lèxic i fràsic del món de l'esport de la pilota al llenguatge general i a l'inrevés.

Pel que fa a la presència d'aquest corpus als diccionaris, no podem dir que hi ha un reflex del que ocorre en la llengua viva. Si deixem de banda el nou diccionari normatiu de l'AVL, no es veu reflectit en els diccionaris la gran quantitat de mots i expressions que s'usen. Ans al contrari, paraules com "cavaller", usada des de l'època medieval, no té presència al diccionaris consultats en el sentit que té en el món de la pilota i que també s'usa en situacions similars fora de l'àmbit de la pilota. Únicament, podem trobar alguns mots en el significat específic de l'esport com són "trinet", "galotxa", "rest", "marxar", entre d'altres. Un fet significatiu és, segons García Frasset, la incorporació al *Diccionario de la Real Academia Española* de vocables referits a l'esport, els quals estan definits segons el significat que tenen en castellà, cosa que ha provocat enganys. Un exemple és el de "ferir" i "traure". "Ferir" és una jugada específica de dues modalitats i "traure" de dues altres, doncs bé, segons el DRAE, "ferir" i "traure" tenen significats equivalents. Definició errònia, ja que "ferir" és una jugada de precisió i es realitza en un lloc específic i "traure" es una jugada de potència i es pot fer des de distints llocs. Des del meu punt de vista, és la conseqüència de la consciència diglòssica que patíem i patim els valencians, ja que totes aquestes definicions estan elaborades a partir de la mentalitat castellana, i no des d'un punt de vista valencià. Un altre exemple d'aquesta situació diglòssica la vaig viure en persona. Eren a un cicle de conferències sobre el vocabulari de pilota. Parlant sobre l'absència d'aquest vocabulari al diccionari, un ponent va fer una proposta de presentar un document per tal que apareguera al diccionari. Quina va ser la meua sorpresa quan va dir que ell ja havia fet unes primeres

gestions amb la *Real Academia de la Lengua Española* per tal d'iniciar el procés. Quin sentit té fer una proposta d'incorporació de nous vocables a un diccionari alié a la llengua de la qual es parla?

Pel que respecta al fràsic, la situació no és millor, ja que no hi apareixen cap de les expressions en els diccionaris consultats, a excepció del que ja hem dit del DNV. El camp de les parèmies és l'apartat on la creativitat popular ha produït més resultats. Açò és lògic si tenim en compte que les parèmies són, segons Maria Conca, Janer Manila i altres, fruit de l'experiència col·lectiva. És una manera de resoldre situacions viscudes per l'experiència del poble. En el món de la pilota és demostra per la gran quantitat d'expressions d'ús popular que han nascut o tenen relació en experiències viscudes dins del món de la pilota. Aquests manifestacions demostren l'estreta relació que ha tingut al llarg de la història la pilota i el poble valencià. Doncs bé, tot i això, hem de dir que no hem trobat més que un diccionari que incloga fràsic de pilota. Només podem trobar-ne en obres específics que parlen sobre pilota valenciana.

No podem deixar de comentar el procés castellanitzant que ha patit l'esport de la pilota, fenomen que també ha ocorregut en la resta d'àmbits de la llengua. D'antuvi hem de dir que el món de la pilota ha estat un món molt conservador i, això també s'ha notat en la llengua, un exemple és l'ús de la moneda. Fins a l'entrada de l'euro, la moneda habitual de les apostes era el "duro", tot i que la moneda oficial des de 1868 ha estat la pesseta. Tot i això, l'esport no s'ha pogut resistir a l'avanç del castellà al País Valencià, fonamentalment, en els darrers dos segles, exemples com: "resto", "sobaquillo", "saque" o inclús castellanismes valencianitzats com "palquet". Tots aquestes vocables tenen equivalents en valencià que s'han perdut o han caigut en desús, correlativament, "rest", "bragueta", "traure" o "llotja", com a conseqüència de l'embranchida que ha adquirit el castellà els darrers dos segles.

Una altra conclusió a què podem arribar és la quantitat d'expressions i vocabulari que han aparegut producte de la creació popular. Recordem que quan l'aristocràcia deixa de practicar l'esport, és el poble pla qui es manté fidel i continua parlant-lo. Segons diu Garcia Fraquet, seguint Lluís Payrato, els mecanismes expressius del llenguatge col·loquial acosten aquesta modalitat lingüística a la literària, en què els recursos estètics són fonamentals, però no amb el desig de bellesa o d'ornamentació lingüística, sinó amb la necessitat d'expressar una idea o realitat. Així hi podem trobar molts vocables i expressions creats a partir de la necessitat expressiva i que s'han convertit en autèntics recursos literaris. Comparacions com "jugues menys que una dona" on podem constatar el sentiment masclista d'un esport practicat únicament per homes. Onomatopeies com la pilota de frontó que és diu de "tec" pel soroll que se sent al colpejar la pilota a terra. Metàfores com "mà foradada" referint-se a un jugador que erra molt de colp. Ironia, metonímia, sinècdoque, són entre d'altres els principals

recursos literaris que podem trobar. Si d'entre tots haguérem de destacar-ne algun, aquest seria, des del meu punt de vista, l'hipèrbole, la necessitat de expressar el sentiment que es té cap a un jugador que ha jugat molt en una partida, fa que és tendisca a augmentar el treball realitzat, a exagerar allò que s'ha vist, i per tant, a usar vocables o expressions hiperbòliques com: “jugar com no està escrit”, jugar més que el Nel” (jugador que segons tots els llibres de pilota és el millor de tots els temps coneguts, per contra, quan un no juga es diu que “no ha tocat pilota”, etc.

Per a acabar aquest apartat, cal fer esment a la quantitat d'antropònims que han aparegut per poder anomenar els diferents jugadors que practiquen aquest esport . Noms com “Xatet” fent ús del diminutiu (criteri més utilitzat al llarg de la història) o el “Xiquet de Quart” fent referència al poble d'on és el jugador, un altre criteri molt emprat. El tercer criteri més utilitzat és el del nom o del cognom, “Fèlix”, “Feliu”, “Aparisi”, etc o utilitzant el nom del gentilici del jugador, “Genovés”. Però també malnoms de tot tipus, relacionats amb l'ofici del jugador o de la família, exagerant un aspecte físic del jugador, etc. Exemples com “Berruga”, “Gat”, “Lleó”, “Barber”, “Estudiant”, “Carboneret”, etc.

Arribats ací, podem dir que és llarga la manifestació de lèxic i fràsic que podem trobar en el món de la pilota que no té un únic ús dins de l'esport, i a l'inrevés. Com ja hem dit al principi, només hem posat les més representatives, però la llista és molt més llarga. Ara bé, aquests exemples deixen ben clara la relació que hi ha entre la llengua general i l'específica de pilota. Sanchis Guarnier donava una gran importància a la relació entre poble, cultura i llengua. Podem dir que el món de la pilota és un camp d'estudi a través del qual podem fer palés aquesta relació. És per tant, faena nostra recuperar i promocionar l'ús de tot aquest corpus lingüístic que enriqueix la nostra llengua i que per diferents motius ha caigut en desús o té un ús molt reduït. Només així podrem mantenir viu el nostre patrimoni lingüístic acumulat al llarg de la nostra història i transmetre'l a les generacions futures.

5. Bibliografia

DICCIONARIS:

- DCVB
- DIEC2
- DNV
- Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana
- Diccionari en línia de l'Enciclòpedia Catalana

- Diccionari de la llengua catalana multilingüe. GREC.CAT

OBRES:

- *El joc de pilota valenciana*. Frederic Llopis i Bauset. Conselleria de Cultura, Educació i Ciència (GV)
- *Joc de pilota*. Diversos autors. Edicions 96
- *La pilota valenciana. Unitat Didàctica*. Conselleria de Cultura i Educació, G. V.
- *Pilota Valenciana*. Daniel Martos. Editorial Denes
- *Vocabulari, El joc de pilota*. Gabriel García i Frasset i Frederic Llopis i Bauset. Conselleria de Cultura, Educació i Ciència (GV).
- *Vocabulari del joc de pilota*. Col·lecció vocabularis de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua.